

Rádiós voltam 1956. október 23-án

1954-ben fejeztem be tanulmányaimat az ELTÉ-n. Magyar szakos voltam, a XVI–XVII. század irodalma volt közelebbi szakterületem. Diplomadolgozatom a kuruc költészet stilisztikai elemzése volt. Pais Dezsőnek, Tolnai Gábornak és Klaniczay Tibornak írtam, megjelent az ITK-ban – senki másé az évfolyamon. Felajánlották, legyek aspiráns, vagy tanársegéd. De olyan ellenszenves volt a versenyfutás az állásokért, hogy nem mentem el az aspiránsvizsgára, és kijelentettem, tanár akarok lenni, amikor már lassan minden állást kiosztottak. Egyetlen lehetőségem maradt: a Rádió. Korábban már készítettem az Ifjúsági Osztálynak egy összeállítást Csokonai költészetéből, a szerkesztővel, egyetemi hallgatóként, a Nyelvészeti Intézetben szoktam találkozni. Tehát a munka nem volt egészen ismeretlen, magam pedig gyerekkoromtól nagy rádióhallgató voltam. Hallgattam Kosztolányi Dezső verseit, komoly zenét, Ádám Jenő népdal félévűt, ahogy kedves hangján énekelte: „Egy gyenge kismadár hozzám kezd járni”. Ezért mentem Vargyas Lajos népdal speciálkollégiumára, s készítettem később az Irodalmi Osztályon néprajzi műsorokat.

Miután a Személyzeti Osztály elfogadta az egyetem ajánlását, 1954. július 15-én felvettek szerkesztőnek az Irodalmi Osztályra.

Hamarosan egy kész műsor kéziratát adta a kezembe Dalos László, egyik első kedves főnököm, Zrínyi Miklósról: mi a véleményem róla? Egyáltalán nem tetszett, Füsi József állította össze, akkor még nem hallottam a kitűnő olasz-fordító íróról, unalmas, sablonos írás volt. Ezt meg is mondtam Dalos Lászlónak, ő a véleményemet elfogadta, és rám bízta, csináltassak jobbat. Kapóra jött ez nekem, a dezertált régi magyarosnak, nagyon szerettem Zrínyit. Albert Gábor évfolyamtársamat javasoltam, akivel megbeszéltem, hogy kellene ezt jól megcsinálni. Az OSZK-ban dolgozott, egyformán gondolkodtunk, ebben a témában egyformán felkészültek voltunk, ismertem írói képességeit. Megcsináltuk a szöveget, Dalos László elfogadta, kiadták a rendezőnek, aztán kivettem egy hét szabadságot, mert összeházasodtunk. Az első esküvői fényképről lemaradt a fejünk, új fényképezés kellett. Bementünk a városba, s együtt a Rádióba, ahol éppen készült a stúdiófelvétel. Forró hangulatban, lelkes színészeket találtunk, és boldog rendezőt, Solymosi Ottót, aki azt mondta, úgy szól ez a szöveg, mint egy hatalmas kórus. Ez történt 1954. november elején; egy év múlva a Rádióújságban nyilatkozott Kodály, hallotta a műsort, akkor fogant meg benne a *Zrínyi szózata* című oratórium, ezért a Rádió együttese mutatták be először a Rádióban, aztán a Zeneakadémián. Ott voltunk Gáborral, büszkék és boldogok voltunk.

1955. október 24-én született a fiam, négy hónap szülési szabadság járt akkor, egy-két hónapot rátettünk talán, de hamarosan visszamentem dolgozni. Így néhány hónap munka adatott még nekem a forradalom előtt. A Petőfi Kör a közelben működött, talán a Puskin kertben, hallottam, hogy kiabáltak, „ne fényképezzenek”, Déry Tibor hangján hallottam, „nehogy rossz lovak helyett szamarakat kapjunk”. 1956 júliusában az OSZK dolgozóit tudósűrésre vitte Keresztury Dezső a Trefort utcai

rendelőbe, ott Gábort visszahívták, beszűrődése volt. Pár hét szaladgálás után a budakeszi tudószanatóriumba került, egyik kedves kolléganője segítségével.

A Zrínyi műsor címe az volt: *Ne bántsd a magyart*, Zrínyi prózai munkáiból válogattuk. Megtehetjük, mert ez már a Rákosi-rendszer összeomlásának határán történt. Már az egyetemen is a professzor orra előtt mentünk el az órájáról, még köszöntünk is neki, aztán kimentünk a napfényes Duna-partra. Ez folytatódott a következő két évben, és csúcspontját '56 október 23-án érte el, mikor Gábor szanatóriumban volt, nekem egyéves volt a fiam, így mi kívül maradtunk. Mégis, 1956, a forradalom, és leveretése, az utána következő terror, egész életünkre rányomta bélyegét. Mi nem mentünk el; *Mi pedig itt maradtunk* – Gábor egyik regényének a címe, de belső emigrációban éltünk, állandó feszültségben, szegényen, elnyomottan.

Ott voltam Rajkék újratemetésén, rázott a hideg, mikor Rajk kisfiát láttuk az anyjával a pódiumon, és hallgattuk a politikusok szenvedélyes beszédeit. A tömeg izzott a felháborodástól, valaki mellettem azt mondta: most ezeket kellene! tudniillik, akasztani, a politikus szónokokat. Akkor rossz idő volt, hideg, szeles délután, de '56 őszén nagyon sokat sütött a nap, 23-án is. Már napok óta hallottuk, hogy tüntetés lesz, nekem elegendő volt a korábban kötelező felvonulásokból, de ez más volt. A Rádió reformkommunistái, ahogy később nevezték őket, kollégáim, Halda Alíz, Lehel Judit, a rendező Zsurzs Éva, meg mások, s mi többiek is izgatottan latolgattuk, mi lesz. Aztán híre kelt, hogy betiltották. Ez döntött, akkor megyek.

Kora délután volt, meleg napsütés, a Bródy Sándor utcából a Puskin utcán át siettünk a Rákóczi út felé. Ott már teljesen elöntötte az utat a tömeg, láttam egyetemi marxista szemináriumvezetőnket nyitott tetejű autóból lelkesen jelszavakat kiabálni. Tánzos Gábor volt, aki később öngyilkos lett. Most ott az emléktáblája a Múzeum utcában a TIT épületén. Együtt indultam kollégáimmal a rádióból, aztán olyan testvériségben, ahogy ötven évvel később a Fidesz felvonulásokon, beolvadtunk abba a tömegbe, amely a Műgyetemtől indult, s most a Bem térre ment a Margit híd mellett épült, azóta lebontott hídon át Budára.

A Bem téren a laktanya nyitott ablakában a katonák csomagolópapírra festett Kossuth-címert lengettek, de lehet, hogy lyukas zászlót is. Úgy viselkedett a tömeg, mint egyetlen test, amelynek kiadja a parancsot az agy. Most azt mondta: a Parlamenthez! Kezdett alkonyodni, egyre sűrűbb lett a sokaság. Mire odaértünk, besötétedett, október végén rövidek már a nappalok. S hallottam az emlékezetes beszédet: Kedves Elvtársak! A tömeg: Nincs elvtárs! Kedves barátaim! A tömeg zúg. Kedves magyar testvéreim! Taps. A Parlament tetején égett a vörös csillag. Az emberek kiabáltak: oltsák el! Valaki darab idő után visszakiabált: nem tudjuk eloltani! Nem emlékszem, végül eloltották-e. Mások emlékeznek, hogy igen. Később mesélték erzsébeti ismerősök, hogy Szabad Nép példányokat gyűjtöttek meg, mint a fáklyát, azzal világítottak. Ilyet én nem láttam, de láttam rádiós kocsit, ilyenekkel készítették akkoriban a külső felvételeket. Örömmel, hogy a tömegből kiszabadulhatok, benyitottam. A kocsi mennyezetig tele nagy, narancssárga Agfa magnószalag dobozokkal,

mellette idegenek, azt mondják: Rádió! Mondom: én is. Rám meredtek, de akkor már ugrottam ki. Nem tudom, kik lehettek, vagy belügy, vagy külföld.

Akkor elindult a sokaság, de már nem boldogan, a sötét gyűlölet hömpölygött az Andrassy úton, a Sztálin-szobor felé. Találkoztam Vargha Balázssal, akit negyedévesként ismertem meg a Rákóczi-kiállítás rendezése közben, ahová, mint jeles régi magyaros egyetemistát delegáltak, s rádiósként már dolgoztam vele. Együtt mentünk tovább, mert már veszedelmes volt a sötétség, meg a tömeg, amely most úgy határozott, hogy a Sztálin-szobrot akarja ledönteni. Én messze voltam, mikor az eleje kötelekkel próbált elbánni vele, de nem volt erre senki felkészülve. Aztán megtudtuk, hogy Csepelről hoznak lángvágót, most is látom a fehér ruhás embert, aki száll a levegőben a lánggal, és mondták, hogy már dől a szobor. Úgy gondoltuk, most ez rendben van, menjünk a Rádióhoz.

Akkor már nem lelkesen mentünk, hanem szinte kötelességből, fáradtak is voltunk, aztán nekem közöm is volt a Rádióhoz. Semmit nem akartam csinálni, csak ott akartam lenni, hiszen történésznek is indultam, ez pedig történelem. Így érzett ez tette az emberek többsége, néhány hőst meg áldozatot kivéve. Nem tudom, merre mentünk, nem tudom, hány óra volt, este volt, sötét volt, azt hiszem, a Nagykörút felől mentünk a Bródy Sándor utcába, a Rádió mellett a Múzeum felé. A Múzeum körút felől katonai autók jöttek, rajta megrettent kiskatonák. Az emberek fegyvert kértek tőlük, azok szótlánul, mereven ültek, a Múzeum körút és a Sándor utca sarkán égett egy autó. Én teljesen józan önkívületben voltam. Bementünk Balázssal a Múzeumkertbe, ő akkor elköszönt, hazament, én is haza készültem, de várnom kellett, a könyvtárba vezető kapumélyedésbe álltam, mert már löttek. Hogy honnan, nem tudom, de én a kapuhoz tapadva vártam, mikor hagyják abba, hogy haza tudjak menni. Elöttem füttyültek a golyók. Nem félttem, teljesen józan voltam. Ilyen vagyok, a bombázáskor sem félttem. Csak elképzelt dolgoktól félek. Érkeztek emberek sebesülten – nyissák ki a kaput! Persze, nem nyitották ki. Gondoltam, ezek itt, szegények, hogy gondolják, hogy azon a magas vaskerítésen be tudnak menni a Rádióba?! Vagy a nehéz nagykapun? Arra is gondoltam, szólni kellene, hogy a Múzeum utcai kocsibejárón könnyű lenne. Aztán, ahogy hallom, történt is. De azok ott, szegények, a technikusok, akik benn vannak, mert megy az adás, mi lesz velük, ha ezek bemennek?

Mikor egy darabig nem löttek, elindultam a Kálvin tér felé, ki a másik kapun, ott felvett többünket egy kenyérszállító furgon, és elvitt a Határ útig. Talán hazáig, Erzsébetre. Be volt csukva a hátsó ajtó, ettől kitört a pánik: nyissák ki! A sofőr hátraszólt: Mi bajuk? Nyissák ki! Kinyitotta, nyitott ajtóval hajtott. De lehet, hogy ez máskor történt, viszont más ilyen hazatérésre nem emlékszem. A fiam aludt a kocsijában, órák óta elkészítve, hogy hazavigyem. Anyám egy utcában lakott velem, ő vigyázott a fiamra. Felháborodva fogadott. – Hol voltál! A fia születésnapján – akkor volt éppen egyéves Gábor –, a férje szanatóriumban, és ő nem jön haza! – Forradalom van, anyám! Természetesen semmiről nem tudott, a rádiót sem hallgatta. Mindenesetre nem engedett el hazulról egy darabig.

Nem volt közlekedés, Gábor aztán gyalog hazajött Budakeszről, bent volt a szanatóriumban, hallott az ottani eseményekről, de ő sem vett részt semmiben, beteg volt, de a családját látni akarta. Telefonunk sem volt, nem tudtunk egymásról semmit. Aztán bementünk Pestre, s feliratkoztunk a szerveződő Petőfi Pártba.

A bukás után alig lehetett dolgozni, de így is a mi kezünkben maradt a rádió, amit feladni nem akartunk, túl kellett élni, és megőrizni 1956 hitét. Volt író sztrájk, és szélső-vad kormánybiztos a Rádióban, aki raportra rendel, és agresszív hisztériával lehord, mert Reviczky Gyuláról készült összeállításom címe: *A világ csak hangulat*. Én akkor még csak Reviczkyre vonatkoztattam a műsor címét, ő már áthallást szimatolt, Ahogy később aztán valóban így is dolgoztunk, és soha nem ejtettük ki a szánkron, és soha nem írtuk le, ezt a szót: „ellenforradalom”.

